

УДК 338.516.4(479)

ВПЛИВ СТРУКТУРНИХ ДЕФОРМАЦІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЦІ НА ДИНАМІКУ ЦІНОВИХ ІНДЕКСІВ

Андрій Максимук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-46-02,
e-mail: maksymuk.andriy@prominfo.com.ua*

Проведено аналіз впливу індексу споживчих цін та індексу цін виробників на ВВП-дефлятор у постсоціалістичних країнах. Доведено значну невідповідність між структурами споживання та виробництва в українській економіці. Висунуто гіпотезу про структурний характер інфляції в українській економіці. Доведено немонетарне походження інфляції в економіці України.

Ключові слова: структура економіки, індекс споживчих цін, індекс цін виробників, ВВП-дефлятор, грошова маса.

Постановка проблеми. Після розпаду соціалістичного блоку країни-члени цього утворення успадкували деформовану структуру економіки, зорієнтовану не на задоволення потреб споживачів, а на задоволення потреб галузей, які були покликані демонструвати потугу Радянського Союзу та соціалістичного блоку держав загалом. Оскільки майже всі ці країни стали на трансформаційний шлях ринкових перетворень, то першочерговим завданням країн за нових умов стало структурне реформування економік та їхня орієнтація на попит з боку споживачів, пристосування структури економік до структури порівняльних переваг і таким шляхом досягнення збалансованого економічного розвитку. Проте не всі постсоціалістичні країни реформували власні економіки. Зокрема, економіка України досі не виготовляє значного асортименту товарів, яких потребують споживачі, отож перебуває у сильній залежності від імпорту товарів кінцевого споживання (насамперед товарів із високою доданою вартістю), а відтак – від коливань валютного курсу національної валюти.

Методика досліджень. Таку різницю невідповідності структури споживання і виробництва в українській економіці можна проілюструвати за допомогою цінних індексів. У статті досліджуватимемо вплив індексу споживчих цін та індексу цін виробників на ВВП-дефлятор у постсоціалістичних економіках. Таке дослідження зможе продемонструвати, чи значущими є відмінності між структурами споживання та виробництва у різних трансформаційних економіках.

Результати. Ми використали метод панельної регресії для економетричної оцінки впливу споживчих та виробничих цін на ВВП-дефлятор. Для цього ми

використали річні дані¹ з 1989 по 2010 рік (для кількох країн показники за деякі роки були відсутніми) щодо *індексу споживчих цін* (ІСЦ), *індексу цін виробників* (ІЦВ) та ВВП-дефлятора для 18-ти країн, які ми розбили на 2 групи: країни Центрально-Східної Європи (члени Європейського Союзу і Балканські країни: Болгарія, Хорватія, Словаччина, Словенія, Литва, Латвія, Чеська Республіка, Естонія, Угорщина, Македонія, Польща, Румунія) і країни колишнього Радянського Союзу (Білорусь, Грузія, Казахстан, Росія, Киргизія, Україна).

Обчислення виконано за формулою:

$$d(def) = \beta_0 + \beta_1 d(cpi) + \beta_2 d(ppi) \quad (1)$$

де *def* – індекс ВВП-дефлятора, *cpi* – індекс споживчих цін, *ppi* – індекс цін виробників. Для обчислень використано перші різниці показників з метою уникнення автокореляції залишків.

У таблиці 1 подано результати оцінки коефіцієнтів рівняння 1 методом панельної регресії і значення t-статистики для першої групи країн.

Як бачимо, для країн Центрально-Східної Європи (членів Європейського Союзу та Балканських країн) коефіцієнти при індексах споживчих та виробничих цін є значущими, а саме значення є навіть дещо вищим для коефіцієнта при змінній індексу споживчих цін.

Таблиця 1

Вплив індексу цін виробників та індексу споживчих цін на ВВП-дефлятор

Залежна змінна – ВВП-дефлятор	
Незалежні змінні	Оцінка коефіцієнтів β
Константа	0,722828 (3,198265)
Індекс споживчих цін	0,630887 (12,18465)
Індекс цін виробників	0,279008 (6,287254)
У дужках – значення t-статистики. Виділені жирним шрифтом значення t-статистики вказують на рівень значущості 1%	
Кількість спостережень $n=207$ спостережень, скоригований коефіцієнт детермінації $R^2=0,854345$, статистика Дарбіна-Вотсона $d=2,024312$	

Джерело: власні розрахунки автора

У таблиці 2 подано результати оцінки коефіцієнтів рівняння 1 (і значення t-статистики) методом панельної регресії для другої групи країн (пост радянські держави).

Як бачимо, для пост радянських держав, зокрема, для України ситуація є зовсім іншою. Коефіцієнт при індексі споживчих цін є статистично незначущим,

¹ International Financial Statistics Online. – Доступний з <<http://www.imfstatistics.org>>.

що може свідчити про те, що пост-радянські країни вибрали експорто-орієнтовані стратегії розвитку, а в їхньому споживанні переважають товари імпортного виробництва, тобто фактично вони не провели якісних структурних реформ і не змінили структури виробництва, яка залишилася їм у спадок з радянських часів, що робить їх надто вразливими до коливань валютних курсів і залежними від імпорту товарів, призначених для кінцевих споживачів.

Таблиця 2

Вплив індексу цін виробників та індексу споживчих цін на ВВП-дефлятор

Залежна змінна – ВВП-дефлятор	
Незалежні змінні	Оцінка коефіцієнтів β
Константа	3,307208 (3,680160)
Індекс споживчих цін	-0,003255 (-0,335596)
Індекс цін виробників	0,763075 (12,30653)
У дужках – значення t-статистики. Виділені жирним шрифтом значення t-статистики вказують на рівень значущості 1%	
Кількість спостережень $n=89$ спостережень, скоригований коефіцієнт детермінації $R^2=0,640654$, статистика Дарбіна-Вотсона $d=1,249225$	

Джерело: власні розрахунки автора

Проаналізуємо детальніше роль цін у відхиленні структури української економіки від рівноваги. Цінова структура в Україні після розпаду Радянського Союзу змінювалася дуже повільно. Ціни на значну частину товарів і послуг є штучно заниженими і не утворюються вільно, на ринкових засадах. Отож короткостроковий негативний ефект від лібералізації цін в Україні розтягується на довгостроковий період, оскільки неринкові ціни «відпускаються» дуже повільно і несистематично. Така ситуація фактично не сприяла швидкій структурній перебудові української економіки відповідно до порівняльних переваг країни в міжнародному поділі праці.

Особливого загострення ця проблема набрала в час фінансово-економічної кризи, яка розпочалася в Україні та інших країнах світу наприкінці 2008 року. Недосконала структура економіки, сильна залежність від імпортних товарів (у тому числі йдеться і про товари для кінцевого споживача, і про товари першої необхідності, і про витратні матеріали та сировину для виробництва, і про енергоносії), за умов хиткості валютного курсу гривні і падіння попиту на зовнішніх ринках на традиційну продукцію українського експорту, спричинили до того, що рецесія в Україні 2009 року була значно глибшою, ніж у більшості країн світу.

Для підтвердження значної залежності національної економіки від імпортних товарів наведемо частки продажу споживчих товарів, вироблених на території України, через торговельну мережу підприємств (табл. 3).

Таблиця 3

Частки продажу споживчих товарів, вироблених на території України, через торговельну мережу, %

Класифікація	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Усі товари	70,5	67,3	64,5	63,1	67,4	64,3
Продовольчі товари	90,9	89,3	88,2	88,2	88,4	88,2
Непродовольчі товари	57,6	55,2	52,9	51,2	54,7	50
Меблі	73,8	71,9	69,1	63,6	62,1	56,7
Годинники	6,2	7,6	5,6	2,6	3,9	3,6
Прилади електропобутові	8,1	8,8	8,9	10,5	14,8	11,4
Автомобілі та автотовари	23,1	34,9	38,8	31,5	24,3	18,6

Джерело: Державний комітет статистики України

Як бачимо, частка вітчизняних товарів є надто малою серед непродовольчих товарів, а загалом з роками ці частки навіть зменшуються, що свідчить про негативні тенденції і те, що структура вітчизняного виробництва віддаляється від потреб вітчизняних споживачів.

Враховуючи виконані вище дослідження, можна стверджувати, що зростання цін в українській економіці має, насамперед, не монетарний, а структурний характер. Такої ж думки дотримується і А. Шаповалов², який стверджує, що «сьогодні інфляція має насамперед не монетарний, а структурний характер. Усе ще існують суттєві диспропорції на основних товарних ринках, викликані постійною зміною структури економіки та браком належної інфраструктури для їх функціонування (ринки сільськогосподарської продукції, житлово-комунальних послуг тощо), значною монополізацією цих ринків (ринки промислової продукції, палива, зв'язку, транспортних послуг, сільськогосподарської продукції тощо) та недосконалою системою їх організації (ринки послуг охорони здоров'я, відсутність виваженої політики імпортозаміщення тощо).

З одного боку, структура економіки постійно змінюється, внаслідок чого змінюються і відносні ціни в економіці – наприклад, сільськогосподарська продукція дорожчає відносно промислової продукції, наближаючись до рівня співвідношень у Європейському Союзі та на світових ринках. Цей процес є об'єктивним, і його не варто штучно стримувати будь-якими, у тому числі монетарними, засобами: Україна все одно має пройти через це на шляху інтеграції в європейський спільний ринок та світову економіку.

З іншого боку, чинником зростання цін є і недосконала конкуренція на багатьох ринках, неринковий характер ціноутворення, наприклад, на транспорті й у житлово-комунальній сфері».

Для доведення немонетарної природи інфляції в Україні ми обчислимо коефіцієнт кореляції між індексом споживчих цін та індексом зростання грошової маси в Україні. Для цього використовуємо місячні дані з лютого

² Шаповалов А. Стратегічні напрями курсової політики України у рамках моделі сталого економічного розвитку / А. Шаповалов // Вісник НБУ. – 2005. – № 11. – С. 3–6.

2000 року по грудень 2010 року (дані взято з сайтів Національного банку України та Державного комітету статистики України), усього 131 спостереження. Значення коефіцієнта кореляції (-0,1) свідчить про майже цілковиту відсутність залежності між змінними. Динаміку зростання грошової маси та зростання цін також зображено на рис. 1.

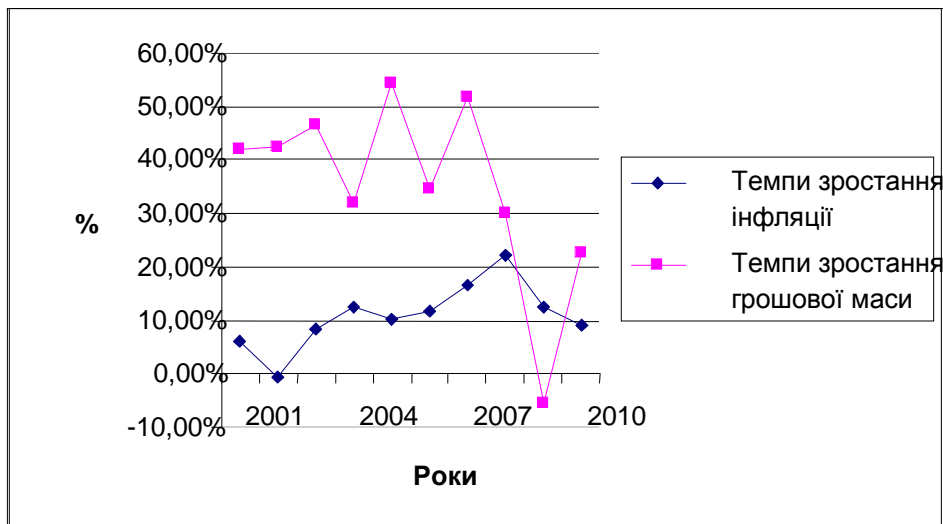

Рис. 1. Динаміка зростання грошової маси та інфляції в Україні

Висновки. Отже, є очевидним: що швидше Україна проведе ринкові реформи, то швидше вона вийде з кризи. Основними необхідними напрямками економічних перетворень є: макроекономічна стабільність та контроль ситуації в економіці; реформа цін та впровадження ринкових механізмів; розвиток приватного сектора, приватизація, реформування виробничої структури; перегляд ролі держави в економіці.

Для України немає іншого виходу, окрім якнайшвидшого проведення всеохоплюючої лібералізації цін, відміни інших дотаційних і пільгових інструментів, які не сприяють проведенню структурних реформ. А сама структурна реорганізація економіки відповідно до порівняльних переваг і внутрішнього споживчого попиту та удосконалення системи через зменшення посередництва і посилення конкуренції на внутрішньому ринку (імпортозаміщення) повинні стати основною ціллю економічної політики. Безумовно, при проведенні такої політики слід враховувати і зводити до мінімуму можливі негативні соціальні наслідки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шаповалов А. Стратегічні напрями курсової політики України у рамках моделі сталого економічного розвитку / А. Шаповалов // Вісник НБУ. – 2005. – № 11. – С. 3–6.

2. International Financial Statistics Online. – Доступний з <<http://www.imfstatistics.org>>.

Стаття надійшла до редколегії 06.05.2012 р.

Прийнята до друку 27.05.2012 р.

THE IMPACT OF STRUCTURAL DEFORMATION OF UKRAINIAN ECONOMY ON PRICE INDICES DYNAMICS

Andriy Maksymuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska St., 1, Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-46-02,
e-mail: Maksymuk.andriy@prominfo.com.ua*

The article analyses the effect of CPI and PPI on GDP-deflator in postsocialist countries. It proves significant difference between production and consumption structures of the ukrainian economy. It also makes a hypothesis about structural character of inflation in the Ukrainian economy. The author proves non-monetary sources of inflation in the economy of Ukraine.

Key words: structure of economy, CPI, PPI, GDP-deflator, money.

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРНЫХ ДЕФОРМАЦИЙ В УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКЕ НА ДИНАМИКУ ЦЕНОВЫХ ИНДЕКСОВ

Андрей Максимук

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000, тел. (032) 239-46-02,
e-mail: Maksymuk.andriy@prominfo.com.ua*

Проведен анализ влияния индекса цен потребителей и индекса цен производителей на ВВП-дефлятор в постсоциалистических странах. Доказано значительное несоответствие между структурами потребления и производства в украинской экономике. Выдвинута гипотеза о структурном характере инфляции в украинской экономике. Доказано немонетарное происхождение инфляции в экономике Украины.

Ключевые слова: структура экономики, индекс цен потребителей, индекс цен производителей, ВВП-дефлятор, денежная масса.